

vásáraitól és tolvajságokról elhíresedett Szem mezővárosán keresztül a' hg. Grassalkovics fényes palotájával diszélő Ivankára, innen pedig egy óra mulva Pozsonba, a' bölcs honatyák gyűhelyére, jutottam. Szeberényi Lajos.

I R O D A L O M.

Propylaeumok a' társasági philosophiához, tekintettel hazánk viszonyaira. Irta Szontagh Gusztáv, a' magyar academia rendes tagja. Budán 1843.

(Folytatás.)

Szerző öszintén és férfiasan nyilatkozik: legyen szabad nekem is elfogulatlan észrevételeimet közlenem. A' jólét nem egyedül az érzékiség célja: öntudatunk tagadhatlanul értesít arról, hogy az érzéki érzeteken 's vágyakon kívül vannak érzelmeink és vágyaink, melyek a' tárgyak megítéléséből kedélyünkben fakadnak, tehát szellemi érzeteink és vágyaink, minő az igaznak ismeretéből, a' nemes és erkölcsi cselekedetnek kiviteleből származó öröm. Ha a' szellemi jólétnek, boldogságnak helye nem volna, úgy az isten, mint tiszta szellemi lény, boldog lét nélkül szűkölködne, holott ő felséges tökélyeinek öntudatában a' legnagyobb boldogságot élvezi. Másik észrevételem rendeltetésünkre vonatkozik. Ha az ember szellemi életre van rendelve, minőfogva az oktalan állatoktól különbözik és az istenhez közelit: úgy rendeltetésének meghatározásában a' szellemi tehetségeket és célokat kell tekintetbe venni. Szellemi tehetségeink az elme, kedély és akarat: az elme az ismereteknek, a' kedély az érzelmeknek és vágyaknak, az akarat az elhatározásnak 's végrehajtásnak tehetsége. Az elmének főcélja az ismereti igazság, a' kedélyé a' boldog lét, az akaraté a' belső és külső szabadság. Így sem az ismereti igazság, sem a' boldogság és szabadság, egyenként véve, nem teszi az embernek legfőbb célját, hanem rendeltetésünk céljainak öszhangzásában, tehát szellemi életünk öszhangzó kiművelésében áll. E' rendeltetésnek valósulása az erkölcsi jót, az emberi méltóságot képezi. Ebből érthetni, miért van minden egyéb cél az erkölcsi jónak alárendelve. Rendeltetésünk elérésére az egyház és álladalom nyújt segédkezet: amaz közvetlenül, ez közvetve. Az egyház célja a' vallásosság, mellyel az erkölcsiség elváhatlan összefüggésben áll, úgy, hogy vallás nélkül nem lehet valóban erkölcsös ember, miért is az egyház az erkölcsiséget igenlegesen czélozza. Az álladalom csak nemlegesen mozditja elő az erkölcsi jót, biztosítván javainkat, jelesen külső szabadságunkat mások önkénye ellen, mi által képes az ember biztosított szabadságával rendeltetésére akadálytalanul törekedni. Mindkettőnek tehát külön célja levén, az egyház és álladalom egymás mellett függetlenül, de karöltve alanak, úgy, hogy az egyháznak mindegyik tagja egyszersmind az álladalomnak tagja is, és a' vallásosság szintugy közjava mindnyájoknak, mint a' joguralkodás, szükséges eszközök levén az erkölcsiség terjesztésére. Ne higgye az ellenfél, hogy két önálló és független hatalomnak szükségképp össze kell ütköznie, mi csak akkor állana be, ha mindkettőnek ugyanazon tárgya, célja és eszköze volna; csak ne törekedjék egyik fél magának tulajdonosságot szerezni a' másik fölött, sőt inkább ölelkezzenek barátságosan mint életfelek, és távol lesz minden ellenséges összeütközés.

II. A' történetírás philosophiája és főpontjai. Minden egyes nemzeti és egyetemes emberi élet befolyása megbírálható először: rendeltetésünk eszményei sze-

rint. Ezen általános mérték mellett a viszonyost is kell használnunk, tekintetbe vévén a körülményeket, mert az egyesek úgy, mint a nemzetek élete, vegyes eredmény a szabad akaratból és sorsból, mit az isten mindenható kezével igazgat. Az emberiség rendeltetéséből keletkező szemponton kívül az emberi életnek lefolyása egyedi, nemzeti és világtörténeti tekintetben még a szellemnek fejlődési folyamából is magyarázható, és ez két új szempontra vezet. Az érzékiség és ész szempontjából vannak kiskorúak és nagykorúak: azokban az érzékiség, ezekben az ész is kiműveltetett. Kiskorúak a gyermekek, a köznép, a régi idő emberisége, kik szükségképp tekintély által vezettetnek: a gyermekek szülők és oktatóik, a köznép az egyház és állodalom által. Minél tudatlanabb a nemzet, annál nagyobb szerepet játszik életében a tekintély, úgy, hogy ősidőben a törvényhozást, nemkülönben mint a vallást, isteni tekintélyen alapulni látjuk. Nagykorúak a művelt egyedek, a nemzet értelmisége, az újabb kor emberisége, kik szemlélődnek és képesek önállóság magokat meggyőződésre és cselekedetre elhatározni. A második szempont az életkorok alkalmazásából keletkezik, miket a világtörténetnek három időszakaiban, a régi, közép és újabb korban, látunk ismételve. A régi kor az emberiség gyermekora: az ember még ki nem bonyolódott az érzékiségből, 's hol kedvező körülmények közt nevezetes műveltségi fokra fejlődött, az aetheticai jellemű volt, mint a görög és római, mert az érzéki műveltségnek tetőpontja a szépség. A középkor az emberiség ifjúkora, miben a fölhevült érzemény és képzelem főszerepet játszik. Az újabb kor végre az emberiség férfikora, mert benne nemünk legfőbb tehetsége, az ész, fejlődött ki, 's vele együtt az eszmék mozgalma, melly álladalmat és egyházat átalakítani törekedett. — Szerző helyesen az ész fejlődését veszi az újabb kor jelleméül, mert jóllehet az előbbi századokban az értelmi folvilágosodás és tudományi műveltség kitünő állásra emelkedett, mindazáltal csak az újabb kornak jutott ama dicső hivatás, nemcsak a tudományoknak egész körét átölelni, hanem magával az észszel is, mint a tudomány alapítójával, közelebb ismeretségre lépni, miből a szellemi céloknak, kifejező eszméknek tisztába hozása, és azoknak a társadalmi életre alkalmazása könnyen érthető. (Vége, hely szűke miatt, a jövő számban.)

Kilián György pesti könyvárus ur, ki t. olvasóink előtt, a magyar classicus munkák legújabb kiadásiból, mint nemzeti irodalmunk egyik leghőbb előmozdítója eléggé ismeretes, szakadatlanul folytatja e téreni magasztalandó haladását. Csak e napokban jelentek meg ugyanis nála ismét a következő új könyvek: a) Czillei és a Hunyadiak, történeti dráma, írta Vörösmarty Mihály, mellyet budapesti közönségünk már a nemzeti színpadról is dicséretesen ismer. Egyébiránt, ha élvezetnyújtó e legújabb műve koszorús költőnknek a színpadon: még nagyobb mértékben leend az olvasva; szerző gyönyörű nyelve ugyanis elragadó, mi t. olvasóink előtt különben sem titok. — b) „A kis Gyula könyve. Fürgencz fiuk 's jó kis leánykák számára írta Döbrentei Gábor. Második bővített kiadás. Színezett kőrajzzal.“ E könyvecske egyike azoknak, mellyek legkevesbbé sem szorulnak dicsérésre: önmagok dicsérvén leginkább magokat. Már azon körülmény is, hogy az — igen is nagyszámu példányokban megjelent — első kiadás elfogyott, legnagyobb ajánlatul szolgál a könyvnek; de azonfelül neve a szerzőnek, mint a magyar irodalom és nemzetiség egyik legjelesebb bajnokának, szinte kezeskedik a munka célszerűségéről. Döbrentei G. első volt, ki a gyermekek használására szánt 's annyira szükséges könyvek sorát honunkban megkezdte, 's így ő lön majdnem alapítója nálunk az irodalom azon ágának, melly, ha lelkesen művel-